

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม และวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมไทยเป็นสังคมเปิดมากขึ้น ส่งผลให้การหลั่งไหลถ่ายเททางวัฒนธรรมในอัตราที่รวดเร็ว มาก ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมของคน และทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า แนวทางการแก้ปัญหาสังคมดังกล่าว คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิต การจัดการศึกษาที่ดีย่อมนำไปสู่การพัฒนาคนของชาติให้มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์และร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง กระทรวงศึกษาธิการต้องสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2544 : 3-4) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อังกูร สมคะเนย์ (2535 : 3) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรและความต้องการของท้องถิ่นหรือชุมชน จะต้องมีการเกื้อกูลต่อการพัฒนาอาชีพและสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ซึ่งแนวทางในการดำเนินการนั้นทำได้โดยจัดทำและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเองจนสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักและอยากพัฒนา ไม่อพยพหลบหนีไปจากท้องถิ่นของตนเอง การจัดกระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริงต่อสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นของตนเอง ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ได้ฝึกอาชีพ การปฏิบัติงาน และดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางการศึกษาให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ซึ่งนับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำหลักสูตรได้เอง โดยกำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในหมวด 4 มาตรา 22 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มาตรา 23 กำหนดว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ คือ 1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมาตรา 24 กำหนดว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้คือ 1) จัดเนื้อหาและสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียน

เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการ ประเภทต่าง ๆ และ6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ กับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 17-20)

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมที่มีมาในอดีต อาทิ เช่น เมืองนครจำปาศรี ที่อำเภอนาดูน และเป็นท้องถิ่นที่มีแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญอยู่มากมาย กระจายอยู่ตามพื้นที่ในอำเภอต่าง ๆ ทั้งที่เป็นโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้จัดการเรียนการสอนได้ ดังนั้น มรดกทางธรรมชาติ โบราณสถาน และภูมิปัญญาในจังหวัดมหาสารคาม เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ จำเป็นจะต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน ได้เรียนรู้ถึงความยิ่งใหญ่ และควรค่าแห่งความภาคภูมิใจ เป็นรากฐานของวิถีคิดและจุดร่วมของจิตสำนึกในทุกกระดับ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เกิดการฟื้นฟู อนุรักษ์ พิทักษ์ ปกป้องและสืบสานมรดกทางธรรมชาติ โบราณสถาน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่ตลอดไป สมดังคำขวัญที่ว่า “พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร”

ปัจจุบัน พบว่า การนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐานค่อนข้างน้อย ขาดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และขาดความต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ ทักษะ กระบวนการและภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับสรุปรายงานการประเมินการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ : ก้าวแรกแห่งความสำเร็จของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (สุวิมล ว่องวาณิช และคณะ 2543. อ้างถึงใน สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดมหาสารคาม, 2545 : 14) พบว่า การที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้นำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอาจมีสาเหตุหลายประการ คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครู ไม่เห็นความสำคัญ และมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอน ครูผู้สอนมีความเข้าใจในหลักการและวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด การเรียนการสอนค่อนข้างน้อย ครูผู้สอนมีภารกิจมาก โรงเรียนขาดการสนับสนุนด้าน งบประมาณ

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการ เรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 เพื่อจะนำผลการวิจัยไปเป็นข้อเสนอแนะในการวางแผน กำหนดนโยบายในการพัฒนาปรับปรุงการ ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตาม ขนาดสถานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1

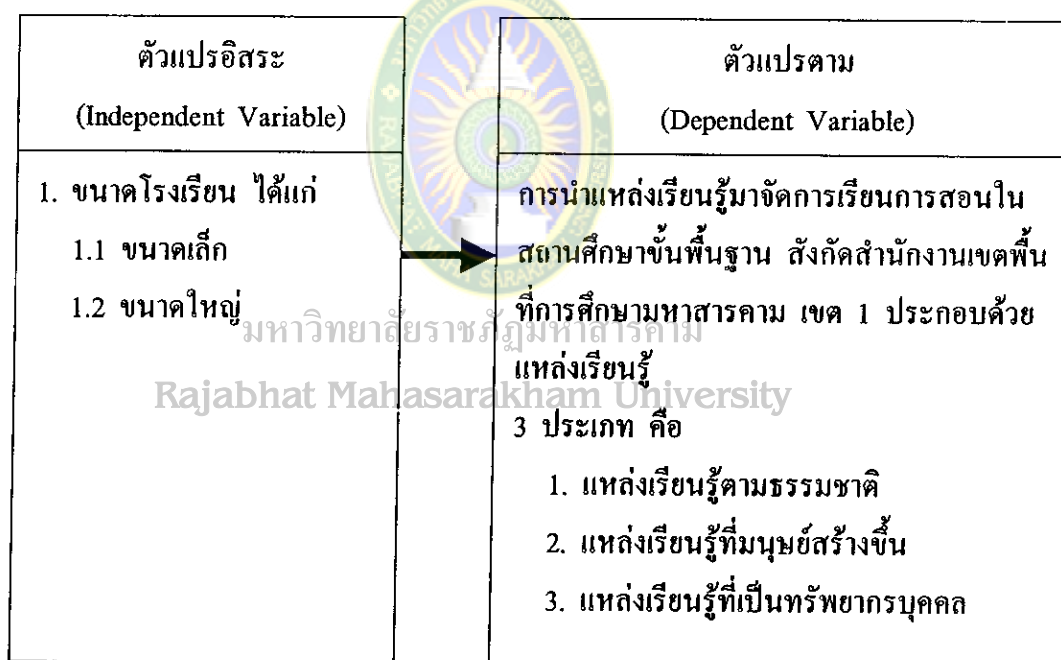
สมมติฐานการวิจัย

1. การนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 อยู่ในระดับมาก
2. การนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ที่มีขนาดสถานศึกษาต่างกัน แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3-4) ซึ่งแบ่งแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ
2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น
3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร คือ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 4,413 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 354 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางเครซีและ

มอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 40) และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 43)

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ ขนาดโรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การนำแหล่งเรียนรู้มาจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้ 3 ประเภทคือ

2.2.1 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ

2.2.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น

2.2.3 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล

นิยามศัพท์เฉพาะ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

1. แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ วิทยาการ ภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร แร่ธาตุ ทราย หิน ดิน ทิวเขา ทะเล เป็นต้น

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ เป็นต้น

1.3 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านรวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพ และการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ลูก ป้า น้า อา เป็นต้น

2. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษาของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

3. ข้าราชการครู หมายถึง ผู้ที่ประกอบวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียน การสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

4. ขนาดโรงเรียน หมายถึง การกำหนดขนาดของโรงเรียนโดยการยึดจำนวนนักเรียน ของแต่ละโรงเรียนเป็นเกณฑ์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 2)

4.1 โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน

4.2 โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

5. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือเปิด ทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

6. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 หมายถึง ท้องที่ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการประกาศเป็นกฎกระทรวงแบ่งเป็นเขต ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง มหาสารคาม อำเภอกันทรวิชัย อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอเชียงยืน อำเภอแกลง กิ่งอำเภอกุดรัง และกิ่งอำเภอชื่นชม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงระดับการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ซึ่งจะเป็นข้อมูล ให้ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นำไปกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา และนำไปวางแผนปรับปรุงการ เกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม และ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

2. เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคในการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ซึ่ง จะเป็นประโยชน์ในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายในการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียน วางแผนปฏิบัติงานโครงการเกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยการนำเอาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป